

Др ИРЕНА ЉУБОМИРОВИЋ

Филозофски факултет
Универзитет у Нишу

РАД АКАДЕМИКА НИКОЛЕ ВУЛИЋА НА ПОПУЛАРИСАЊУ ИСТОРИЈЕ

Апстракт: Академик Никола Вулић (1872–1945) је поред великог научног опуса од око 550 радова оставио и један број чланака о разним темама из античке историје у бројним литерарним часописима и дневној штампи. Ради што бољег увида у тај сегмент његовог рада прегледана су сачувана новинска издања у којима је објављивао чланке: *Полиџика*, *Време*, *Правда*, *Трјовински иласник*. Такође је у раду указано и на његов допринос оснивању Народног универзитета. Ова институција је почела са радом пре свега захваљујући енергичном ангажовању самог Вулића који је на то био потстакнут успесима које су такве институције имале у Француској где је он боравио извесно време током рата.

Кључне речи: Никола Вулић (1872–1945), Народни универзитет Београд, књижевни часописи

У свом научно-истраживачком раду академик Вулић се бавио археолошким истраживањима на територији Краљевине Југославије и њиховим критичким издавањем у Споменику Српске Краљевске академије. Такође је објавио велики број расправа посвећених разноврсним питањима из античке прошлости Балкана које су и данас важно полазиште нових истраживања. Иако је био успешан и као научник и као универзитетски професор, сматрао је да “наука не може остати у научниковом кабинету и бити својина уског одабраног круга читалаца и истраживача.”¹ Стога је током читаве каријере настојао да резултате науке што више приближи свим друштвеним слојевима тако што ће је учинити разумљивом и прихватљивом широј читалачкој публици. Зато је често писао о разним темама из античке историје у бројним часописима и у дневној штампи, настојећи да пробуди ин-

¹ НБС Р432/2а, 1.

тересовање што већег броја читалаца. Према оцени В. Новака, Вулић је био “ненадмашни популаризатор науке којој се сав посветио.”²

Вулић је у току Првог светског рата, приликом боравка у Француској, слушао предавања на Марсејском народном универзитету. Успеси таквих установа у Француској, као и њихов допринос просвећивању различитих слојева друштва, утицали су на то да Вулић иницира оснивање Народног универзитета у Београду.³ Године 1922. он је организовао састанак универзитетских професора, међу којима су били ректор Богдан Гавриловић, затим Станоје Станојевић, Александар Белић и још неколицина који су једногласно прихватили његов предлог да се оснује Народни универзитет у Београду. Због недостатка новчаних средстава било је тешко обезбедити адекватну салу у којој би се држала предавања. У ту сврху најпре је послужила дворана једне гимназије, остаје непознато које, да би се потом прешло у салу Техничког факултета, поред Капетан-Мишиног здања.

Током првих пет година рада Народног универзитета одржано је око 400 предавања која је посетило преко сто хиљада слушалаца.⁴ Новине су редовно доносиле исцрпне извештаје са предавања, те су тако и читаоци изван Београда могли да се упознају са њиховом садржином. Како је забележено у новинским чланцима, Вулићева предавања су била најпосећенија и он је био најпопуларнија личност на Народном универзитету.⁵ Сала често није могла да прими све који су желели да чују о најразличитијим темама из античке прошлости: *О женском луксузу у старој Грчкој и Риму*,⁶ *Љубав код Грка и Римљана*,⁷ *Женомрси о женама*.⁸ Његова предавања често су била посвећена и археолошким ископавањима. Са великим узбуђењем Вулић је говорио о сензационалном открићу гробница у Требеништу⁹ и о открићу Тутанхамонове гробнице.¹⁰ Његово предавање о практичним саветима Овидијевим за љубавнике новински извештач је овако оценио: “Г. др Никола Вулић, професор Философског факултета на београдском Универзитету је најпопуларнија личност на Народном универзитету. Он је веома познат по свом одличном хумору, благој иронији и духовности. Нарочито је љубимац свих београдских дама, које ревностно слушају његова предавања, пуна елегантног стила и несташне духовитости.”¹¹ Из новинских извештаја у којима су приказивана његова предавања сазнајемо да су одисала ведрином, хумором понекад и саркастичним алузијама на женске слабости чиме

² Новак, у: Н. Вулић, *Из римске књижевности*, 18.

³ НБС, Р 432/26, 6а

⁴ *Правда*, бр.13.086, 03.04 1941.

⁵ *Време*, 24.12.1922.

⁶ *Прејород*, 28.11.1922.

⁷ *Време*, 24.12.1922.

⁸ *Време*, бр. 375, 03.01.1923.

⁹ *Полијтика*, бр. 8370, 29.08.1931.

¹⁰ *Полијтика*, бр. 5737, 12.04.1924.

¹¹ *Време*, 24.12.1922.

је изазивао задовољство и смех мушке публике. Међутим, ни њима није остајао дужан и тумачећи античке писце указивао је и на њихове слабости и недостатке.

Вулић је био задовољан радом Народног универзитета у Београду, али је желео да његову делатност прошири како у самом Београду, тако и у унутрашњости. Међутим, за такав подухват била су потребна знатно већа новчана средства. Због тога је дошао на идеју да се у ту сврху искористи фонд Илије Коларца.¹² Фонд је употребљен у ту сврху и стога је Народни универзитет преименован у Коларчев универзитет, да би 1923. године била проширена и основа његове делатности. Одлучено је да овај универзитет у сарадњи са Српском књижевном задругом објављује месечно монографије истакнутих научника. Прва објављена монографија требало је да буде једно од дела Слободана Јовановића. У издању Народног универзитета требало је да се појаве и брошуре у којима би била обрађена актуелна и културна питања намењена широј читалачкој публици.¹³

Поред великог броја предавања која је одржао на Народном универзитету и на тај начин приближио разне теме из историје широј публици, Вулић је објавио и бројне чланке у књижевним часописима: *Венац*, *Мисао*, *Брасиво*, *Књижевни север*, *Књижевни јласник*. Сматрао је да је задатак научника и универзитетског професора да своје знање подели са свима без обзира на степен њихове образованости. О овоме сведочи и оцена В. Новака “аристократизам академске изолованости био је туђ Николи Вулићу.”¹⁴ Због тога је и различите теме из римске и грчке историје обрадио тако што их је растеретио научног апарата и многобројних чињеница пишући углавном о интересантним догађајима, али ни у том случају не заобилазећи историјске изворе.

У неколико бројева часописа *Венац* писао је о *Овидију*, *Сократију*, *Племенитим женама старог доба*, *Науци код старих Грка*, *Праисторијским људима*.¹⁵ Овидија је представио као песника виртуоза који је песме писао са ненадмашном лакоћом, али који није осетио љубав “у свој њеној силини” због чега су његове љубавне песме биле хладне.¹⁶ Да би римског песника што више приближио читаоцу доносио је преводе Овидијевих стихова и увек назначавао да оригинали текстова најбоље дочаравају песникове емоције и лепоту његовог израза и стила.

Вулић је осудио Сократову смрт јер грчки филозоф није посегао за отровом због неке више идеје, већ је био убеђен да се смрћу ослобађа вели-

¹² *Време*, бр. 615, 06.09.1923.

¹³ *Време*, бр. 615, 06.09.1923.

¹⁴ Новак у: Н. Вулић, *Из римске књижевности*, 42.

¹⁵ Н. Вулић, Римски песник Овидије, *Венац VIII* (1922), 52–56; Исти, Праисторијски људи, *Венац IX* (1923), 108–113; Исти, Сократ, *Венац X* (1925), 326–329; Исти, Наука код старих Грка, *Венац XI* (1925), 284–287; Исти, Племените жене старог доба, *Венац XII* (1927), 428–430.

¹⁶ Вулић, *Венац VIII* (1922), 54.

ког терета пошто је тело доживљавао као тамницу у којој је душа затворена.¹⁷ Према Вулићу, Сократ умире из егоизма јер није ценио живот због чега му није било жао да се ослободи тела. У представљању великог грчког философа и тумачењу његове смрти дошао је до изражаја и Вулићев књижевни дар.¹⁸

У часопису *Мисао* Вулић је у два наставка дао приказ Аристофанових комедија: *Ахарњани*, *Лисистраја*, *Мир*, *Вийези*, *Облаци*, *Жабе*, *Еклесијазусе*, *Плутиос* и *Пийице*. О грчком комедиографу записао је следеће: “Аристофан је био одличан познавалац људи, он је имао велики дар опсервације и његови су савременици, често налазили себе у његовим личностима, које су веселе, домишљате, речите, штедљиве, енергичне, трезвене, лакоумне, неповерљиве као Атињани и Атичани његовог времена.”¹⁹ Вулић је настојао да утврди поруку коју је носило једанаест сачуваних Аристофанових комедија, али је при том указао и на узроке Аристофановог сарказма и ироније.²⁰

У неколико бројева *Српској књижевној гласнику* Вулић је дао приказе Хорација, Такита, Макијавелија и Бановић Страхиње.²¹ Римског песника Хорација је упоредио са Вергилијем, Овидијем, Тиртејем и Католом. За разлику од поменутих, Хорације није песник љубави и њега је одушевљавала само сјајна римска прошлост и некадашња слава и величина његовог народа.²² Вулић је Хорација сматрао најбољим римским песником чије стихове читају “они који истински воле добре стихове и имају укуса за праву песничку уметност.”²³

Иако је у есеју о Такиту назначио да се римски историчар не може анализирати са становишта модерне историјске методологије Вулић је управо то урадио. Главна Вулићева замјерка Такиту је што није довољно критичан према изворима које користи и не настоји да утврди тачност података.²⁴ Навео је делове текста из Такитових *Историја* и *Анала* како би показао примере очигледне Такитове противуречности и пристрасности.²⁵ Вулић је Та-

¹⁷ Вулић, *Венац X* (1925), 328.

¹⁸ Вулић, *Венац X* (1925), 329.

¹⁹ Н. Вулић, Аристофан као комедиограф, *Мисао IX* (1922), 970.

²⁰ Вулић, *Мисао IX* (1922), 967–975.

²¹ Н. Вулић, Хорације, *СКГ XXIII* (1928), 31–41; 92–99; Исти, Тацит, *СКГ XXIV* (1928), 192–204; 270–281; 356–365; Исти, Бановић Страхиња, *СКГ LIII* (1938), 435–439; Исти, Макијавели, *СКГ LVIII* (1939), 471–475.

²² Вулић, *СКГ XXIII* (1928), 33.

²³ Вулић, *СКГ XXIII* (1928), 31.

²⁴ Вулић, *СКГ XXIV* (1928), 199.

²⁵ Вулић, *СКГ XXIV* (1928), 200–203. Пример Такитове противуречности и пристрасности је прича о Германиковом убиству. На једном месту Такит каже да Писонови тужиоци нису потврдили своју оптужбу против Писона, да је он отровао Германика. Наиме, Такиту је невероватно да је приликом гозбе Писон на очиглед свију могао тровати јело. На другом месту Такит указује да је Писон ипак могао тровати Германика. Такитова пристрасност огледала се и у његовом негативном приказу Тиберија, јер га није волео као што није волео ни друге тирани на римском престоу. Због тога није проверавао податке који су садржали негативну оцену тирана.

кита окарактерисао “као некритичног историчара компилатора који се као такав није могао сврстати у ред великих историчара.”²⁶

Према Вулићу, Такиту се могло одати признање као изврсном књижевнику и великом уметнику у композицији и стилу, те су се његова дела могла мерити са највећим књижевним делима античке литературе.²⁷ Како би показао да је Такитова нарација жива, занимљива и да на моменте добија елементе драме, Вулић је у есеј унео читава поглавља Такитових дела. На тај начин он је настојао да Такита приближи широј читалачкој публици у којој је било распрострањено мишљење да су дела античких писаца незанимљива и да ничим не могу да заинтересују просечног читаоца.²⁸

Такит као мислилац могао се уврстити у ред филозофа старог века јер он размишља о људима, политичким, друштвеним и моралним питањима.²⁹ Такит је био и одличан познавалац људске природе, јер се није задовољавао само тиме да упозна људска дела већ је настојао да утврди шта им је претходило у њиховим душама. Због тога је своје јунаке подвргавао детаљним психолошким анализама.³⁰ Своје мишљење Такит је често изражавао кроз измишљене говоре које су изговарале његове личности. Према Вулићу, “те су беседе обично ремек-дела говорничке вештине.”³¹ На основу Вулићевог излагања о Такиту могло се закључити да је римски писац био велики мислилац и одличан познавалац човекове душе.³²

Један број новинских чланака потврђује да је Вулић био и одличан познавалац југословенске књижевности – народне и уметничке. Пратио је савремену књижевност и при појави неког дела доносио је прецизне судове које би касније и књижевни историчари на исти начин дефинисали. Вулић је помно пратио савремену књижевну продукцију и да је био одличан познавалац књижевности сведочи и следећа епизода. Када је као председник Одбора за интелектуалну кооперацију, 1924. године у Паризу упитан да предложи десетак научних и књижевних дела која су у претходној години објављена, а која би се могла превести на француски језик, Вулић је осим научних одмах предложио и неколико дела књижевника Иве Андрића, Мирослава Крлеже, Отона Жупанчича, Владимира Назора.³³

²⁶ Вулић, *СКГ XXIV* (1928), 270.

²⁷ Вулић, *СКГ XXIV* (1928), 271.

²⁸ Вулић, *СКГ XXIV* (1928), 280.

²⁹ Вулић, *СКГ XXIV* (1928), 363.

³⁰ Вулић, *СКГ XXIV* (1928), 364. Вулић је као пример навео причу о Месалини, жени цара Клаудија, која је заљубљена у младог Силија. Она се уда за њега, иако јој је муж био жив. Али кад јој он предложи да убију Клаудија, она га хладно саслуша. Тацит поставља питање “Зашто?” Потом следи његова анализа Месалине: “Да се она не боји мужа? Не. Она се боји да Силије, кад једанпут дође на престо, не презре прељубницу и злочинку и да њен злочин онда не цени како он то заслужује.”

³¹ Вулић, *СКГ XXIV* (1928), 364. Навео је пример говора римског војсковође Галима због страха да се не побуне против Римљана због тешких намета и ропства

³² Вулић, *СКГ XXIV* (1928), 365.

³³ Новак у: Н. Вулић, *Из римске књижевности*, 54.

Вредна су помена и два Вулићева чланка о светски признатим научницима које је имао прилике да упозна на међународним конгресима на којима је учествовао. Један чланак је и насловио именом румунског научника Николе Јорге. Великог научника Вулић је упознао на Византолошком конгресу у Букурешту. Управо је Јорга био и најзаслужнији за Вулићев пријем у Румунску академију наука.³⁴ Записао је бројне анегдоте везане за сусрете са румунским колегом и врло похвално се изразио о њему као научнику, али и човеку.

У чланку *Успомене на Бергсона* Вулић се сећао сусрета са филозофом Бергсоном, те са чувеним класичним филолозима Виламовицем-Мелендорфом и Вилхемом Вебером, као и са историчарима Анри Пиреном и сер Кенионом и археологом Адолфом Фуртвенглером.³⁵ Разговори које је Вулић водио са чувеним научницима тога времена оставили су снажан утисак на њега. Својим делима они су стекли епитет великих научника, док су као људи били једноставни и врло скромни. О скромности чувеног филозофа Бергсона Вулић је записао следеће: "...Изгледао је као најобичнији човек. Држао се просто, говорио је пословно. За време конгреса био је сушта скромност. Када сам му рекао да сматрам за част што сам се упознао са чувеним филозофом, одговорио ми је чисто снебивајући се да су сви овде научници."³⁶

Вулићева намера била је да разноврсне теме из римске и грчке историје приближи широј читалачкој публици објављивањем великог броја чланака у књижевним часописима и дневној штампи. Сматрао је да би се људи свесно и одговорно опходили према својим "старицама" било је потребно да их што боље упознају. Због тога је указао на значајне грађевине откривене на територији некадашње Краљевине Југославије, као и бројне налазе за које је назначио у којим музејима се чувају.

IRENA LJUBOMIROVIĆ, PhD

Faculty of Philosophy
University of Niš

NIKOLA VULIĆ'S WORK ON POPULARISING HISTORY

Summary

Serbian professor Nikola Vulić (1872–1945) was one of the most important researchers in the field of archaeology, ancient history and classical philology. He attained significant results which contributed to the development of these sciences.

³⁴ *Правда*, бр.12.965, 03.12.1940.

³⁵ *Правда*, бр.13.007, 14.01.1941.

³⁶ *Правда*, бр.13.007, 14.01.1941.

ces in the first half of the twentieth century. He collected and published a considerable number of inscriptions from the territory of Serbia and the Former Yugoslav Republic of Macedonia, and he managed to establish the basic principles of epigraphic researches. Vulić attempted to inform a lot of people who wanted to know more about the past. For this reason he initiated the foundation of the National University in Belgrade and similar institutions in other parts of Serbia. We know about his work in this field thanks to the scientist's unpublished manuscript legacy which is kept in the National Library of Serbia. Considering many articles in the daily press (Politika, Pravda, Vreme, Preporod) we observed the work of the National University and the way Nikola Vulić made various history subjects available to a wide public. Vulić also wrote articles and essays in literary journals in an effort to introduce readers to the ancient history of the territory in which they live.